

К.е.н., доцент Скорба О.А.

ДВНЗ «Українська академія банківської справи НБУ»

Внутрішній контроль та внутрішній аудит такі подібні, але такі різні

Внутрішній аудит зародився в західних країнах на початку ХХ століття і отримав поштовх до розвитку після Другої Світової війни у відповідь на збільшені обсяги операцій та децентралізацію компаній. У 1941 р. в США було створено Інститут внутрішніх аудиторів, професійна асоціація внутрішніх аудиторів, що має за мету розвиток і популяризацію професії внутрішнього аудитора і вироблення стандартів професійної діяльності. Зараз Інститут налічує більше 70тис. членів і представлений більш ніж у 120 країнах світу. А всього в світі налічується близько одного мільйона людей, які в тій чи іншій мірі займаються внутрішнім аудитом .

Велика кількість суб'єктів господарювання по всьому світу страждає від не ефективного використання різного роду ресурсів - людських, фінансових, матеріальних, від нестачі необхідної для прийняття правильних рішень інформації, ненавмисного і навмисного спотворення звітності, прямого шахрайства з боку персоналу та менеджерів. Подібних проблем можна уникнути шляхом створення всередині самих компаній ефективної системи внутрішнього контролю. Яка ж роль і значимість внутрішнього контролю?

Будь-яка діяльність всередині якого-небудь суб'єкта господарювання відбувається в двох напрямках. Перший – це операційна діяльність, для досягнення заданих цілей. Другий – система контролю, що пронизує операційну діяльність. Вона складається, в загальному вигляді, з політики, процедур, правил, інструкцій, бюджетів, системи обліку та звітності. Ця система спрямована, в кінцевому підсумку, на створення необхідних передумов і підвищення ймовірності того, що суб'єкт господарювання в цілому та його менеджери зокрема досягнуть поставлених цілей.

Поняття внутрішнього контролю аж ніяк не нове. З'явившись в лексиконі ще на початку XVIII століття, воно еволюціонувало з часом. Як система контролю діяльності підприємства, це поняття сформувалося до початку XX століття у вигляді сукупності трьох елементів: поділ повноважень, ротація персоналу, використання та аналіз облікових записів. Пізніше функції внутрішнього контролю значно розширилися, перетворившись в організацію і координування дій, спрямованих на забезпечення схоронності активів, перевірку надійності облікової інформації, підвищення ефективності облікових операцій, проходження продиктованої політики та процедур компанії. Таким чином, нові функції вивели поняття внутрішнього контролю за рамки кола питань, що відносяться до звичайного бухгалтерського обліку. Еволюціонуючи і розширюючи сферу свого застосування, внутрішній контроль до кінця XX століття перетворюється на інструмент контролю за ризиками, де його функції тісно переплітаються з функцією управління ризиками – ризик-менеджментом.

Внутрішній контроль – це процес, спрямований на досягнення цілей суб'єкта господарювання є результатом дій керівництва з планування, організації, моніторингу діяльності як в цілому суб'єкта господарювання так і окремих підрозділів. Сучасні менеджери суб'єкта господарювання повинні, по-перше, поставити цілі і визначити головні завдання окремих підрозділів та побудувати відповідно до цього структуру суб'єкта господарювання. По-друге, забезпечити функціонування ефективної системи документування та звітності, розподілу повноважень, авторизації, моніторингу для досягнення поставлених цілей і вирішення поставлених завдань.

Визначення внутрішнього контролю з точки зору його бухгалтерського розуміння звучить наступним чином: внутрішній контроль є структура, політика, правила, процедури щодо забезпечення збереження активів суб'єкта господарювання та надійності бухгалтерських записів, що дає достатню впевненість під час ведення бізнесу.

Однак існує відмінність внутрішнього контролю від контролю взагалі. Внутрішній контроль – система контрольних процедур, план організації і

методи управління об'єктом з метою ефективного проведення бізнесу, захисту активів, запобігання помилок, акуратності облікових перевірок і своєчасного представлення фінансової інформації. Дуже часто внутрішній контроль ототожнюють з внутрішнім аудитом.

Внутрішній контроль переслідує наступні цілі:

- надійність і повнота інформації;
- відповідність політиці суб'єкта господарювання, планам, процедурам та діючому законодавству;
- забезпеченість збереження активів;
- економічне та ефективне використання ресурсів суб'єкта господарювання;
- досягнення підрозділами суб'єкта господарювання поставлених цілей і завдань.

Концепція внутрішнього контролю включає в себе кілька компонентів.

По-перше, це внутрішнє середовище суб'єкта господарювання, тобто етичні цінності, стиль управління, процес прийняття рішень, делегування повноважень і прийняття відповідальності, політика щодо персоналу, компетентність співробітників і, що вкрай важливо, ставлення управлінського апарату компанії до внутрішнього контролю. По-друге, це визначення, аналіз і управління ризиками, що стоять перед суб'єктом господарювання на шляху досягнення своїх цілей. По-третє, повсякденне здійснення контролю: облік і звітність, розподіл повноважень, права доступу до активів, моніторинг. По-четверте, система санкціонованого доступу до інформації – чи може бути доступна відповідна інформація тому, хто її потребує в силу покладених на нього функцій або обов'язків. По-п'яте, моніторинг самої системи внутрішнього контролю, необхідний для визначення його ефективності.

Слід також відзначити, що метою будь-якого суб'єкта господарювання має бути не створення системи контролю, яка б повністю гарантувала відсутність відхилень, помилок та неефективності в роботі, а системи, яка допомагала б їх своєчасно виявляти і усувати, сприяючи підвищенню

ефективності роботи. Адже ресурси, спрямовані компанією на створення надлишкового контролю, могли б бути використані для досягнення інших цілей і завдань. Однак, навіть добре вибудована і організована система внутрішнього контролю потребує оцінки своєї ефективності як з точки зору досягнення поставлених цілей, так і з точки зору економічності. Цій меті служить внутрішній аудит .

Внутрішній аудит є оцінкою надійності та ефективності існуючої системи внутрішнього контролю, а внутрішні аудитори – людьми, покликаними неупереджено і професійно провести таку оцінку. Іншими словами, внутрішній аудит є функція незалежної оцінки всіх аспектів діяльності суб'єкта господарювання, здійснюється зсередини організації та спрямована на створення у менеджерів суб'єкта господарювання впевненості в тому, що існуюча система контролю надійна й ефективна.

Але ж необхідно зауважити, що керівництво суб'єкта господарювання, а не внутрішні аудитори, відповідальні за створення і підтримку надійної та ефективної системи внутрішнього контролю. Основна мета внутрішнього аудиту – допомога менеджерам суб'єкта господарювання ефективно виконувати покладені на них обов'язки, надати менеджерам достатню впевненість в тому, що активи суб'єкта господарювання використовуються найбільш ефективним чином для досягнення цілей і завдань, що стоять перед компанією в цілому та її окремими підрозділами.

Основне завдання внутрішнього аудиту – проведення якісного аудиту, розроблення ефективних і здійснених рекомендацій та подальший контроль їх виконання. Аудит не може вважатися завершеним до тих пір, доки не будуть впроваджуватися аудиторські рекомендації та усунені виявлені відхилення.

Одним з найважливіших аспектів діяльності внутрішнього аудиту є визначення та аналіз можливих зовнішніх і внутрішніх ризиків при розробці та впровадженні нових проектів, а також розробки рекомендацій, що дозволяють знизити рівень ризику або мінімізувати можливі втрати. Внутрішні аудитори також здійснюють моніторинг витрачання коштів за різними проектами або

програмами, аналізують фінансову і управлінську звітність її достовірність і своєчасність. Внутрішні аудитори дають оцінку заключним контрактам та виконанню сторонами своїх контрактних зобов'язань. Внутрішні аудитори залучаються для оцінки систем контролю в рамках існуючих і нових впроваджуваних інформаційних систем.

Внутрішній аудит повинен довести співробітникам суб'єкта господарювання свою необхідність і корисність в якості послуги, якою вони поки не завжди готові користуватися, оскільки відношення до внутрішніх аудиторів не однозначні. Багато що залежить від внутрішньої культури суб'єкта господарювання та готовності менеджерів до співпраці з ними. На жаль, персонал не завжди усвідомлює, що аудитор контролює не виконавців, а робочий процес, виявляючи недоліки існуючих процесів, правил і процедур і тим самим допомагаючи компанії досягати кращих результатів.

Неодмінною умовою фахівця з внутрішнього аудиту – є знання принципів організації та управління, а також володіння базовими знаннями в таких дисциплінах як бухгалтерський облік та фінанси, право, оподаткування, тощо. Бути фахівцем у всіх цих областях неможливо, та й не є обов'язковим. Необхідно, щоб відділ внутрішнього аудиту мав у своєму складі кваліфікованого фахівця в кожній з цих областей. Крім цього, якщо при проведенні аудиту необхідні глибокі знання в якій-небудь складної або специфічної області, аудитори можуть залучити зовнішніх фахівців, наприклад, професійних оцінювачів, інженерів, будівельників, тощо. Аудитори можуть працювати індивідуально і командою, в яку підбираються люди, що володіють необхідною глибиною знань в необхідних областях економіки. Аудитор повинен відповідати таким якостям: вміння знаходити спільну мову з різними людьми, вміння чітко висловлювати свої думки і відстоювати свою точку зору, гранична акуратність в оцінках і судженнях, чесність, самоорганізованість і вміння планувати свою роботу, вміння доходити до суті речей.

Все вище згадане можна представити у вигляді порівнювальної таблиці.

Табл. 1: Відмінність внутрішнього аудиту від внутрішнього контролю

Ознака	Внутрішній аудит	Внутрішній контроль
Завдання	Перевірка достовірності фінансової звітності	Контроль за здійсненням господарської діяльності підприємства з точки зору законності, доцільності, достовірності
Функції	Контроль, аналіз фінансової звітності	Контроль, аналіз господарської діяльності підприємства
Об'єкт	Фінансова звітність дочірнього підприємства	Господарська діяльність підприємства
Суб'єкт	Служба внутрішнього аудиту	Керівники структурних підрозділів
Орієнтація	Інтереси власника	На потреби керівника для прийняття управлінських рішень
Залежність	Незалежний від керівника	Залежить від завдань керівника
Характер здійснення	Наступний контроль діяльності підприємства	Поточний контроль діяльності підприємства
Регламентація	Регламентований внутрішніми документами	Не регламентований жодними внутрішніми документами
Наявність ризику	Аудиторський ризик	Відсутній
Звітування	Перед власниками підприємства	Перед функціональним керівником

Таким чином, можна зробити висновок, що внутрішній аудит є одним із способів контролю за правомірністю та ефективністю діяльності усіх підрозділів суб'єкта господарювання. Необхідність функціонування

внутрішнього аудиту на підприємстві обумовлена підвищенням ефективності управління при його застосуванні.

Література

1. Білуха М.Т. Курс аудиту: [підручник], / М.Т. Білуха. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К.: Вища школа. – Т-во «Знання», КОО, 1999. – 574 с.
2. Коробка, І.М., Даценко, Г.В. Організація процесу внутрішнього аудиту на підприємстві [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://www.rusnauka.com/15_APSN_2010/Economics/67361.doc.htm.
3. Мултанівська, Т.В., Горяєва, М.С. Аудит в рисунках та таблицях: Конспект лекцій [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://www.bankreferatov.ru/referats/10B951BE08025BD8C32575D3003B4D52/Конспект%20лекц_й%20в%20схемах%20и%20таблицах.doc.html.
4. Організація внутрішнього аудиту [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.dsbrickworks.com/osnovn-zasadi-auditu/256-organizacyya-vnutrshnogo-auditu.html>.
5. Шрам, Т.В. Необхідність організації внутрішнього аудиту з метою підвищення ефективності управління підприємством [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1947>.
6. Утенкова, К.О. Аудит: Навчальний посібник: [підручник], / К.О. Утенкова. – К.: Алерта, 2011. – 408 с.
7. Юшковець, Т.М., Закалінська, К.О. Порівняльний аналіз понять «внутрішній аудит» та «внутрішньогосподарський контроль» [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://www.rusnauka.com/10_DN_2012/Economics/7_106487.doc.htm.

Скорба О.А. Внутрішній контроль та внутрішній аудит такі подібні, але такі різні / О.А. Скорба // Аудитор України.- 2014.- № 4 (221) .- С. 60-63.